

Бојан Драшковић*

ПОЛИТИЧКА ИСТОРИЈА СЛОВЕНА – ИЗМЕЂУ МИТА И СТВАРНОСТИ

Међународна научна конференција „Политичка историја Словена – између мита и стварности“, одржана 15. новембра 2019. у просторијама палате Крсмановић, у организацији Института за политичке студије, под уредништвом др Сање Шуљагић, протекла је доста успешно. Већ према уређивачком концепту конференције, избору тема и учесника на њој, могао се увидети њен доста необичан карактер, као и жеља домаћина и организатора овог научног скупа да изврши снажно померање граница како домаће, тако и стране науке у циљу даљег изучавања политичке историје Словена и других, махом православних народа у

новом постхладноратовском периоду. У том контексту, ова конференција за домаће прилике и домаће услове заиста је дала сасвим нове увиде и научне приступе, и с правом се може окарактерисати као ексклузиван научни догађај.

Наиме, управо је на овој конференцији, дат један сасвим нови, приступ проучавању прошлости, и свеукупне друштвене стварности словенских и балканских народа, који у односу на досадашњу историјографију, с правом би се могао назвати, аутохтонистички и ревизионистички, иако је било учесника који су заступали ставове официјелне, у Србији у академским круговима доминантне, германске школе; што саму конференцију чини знатно занимљивијом и значајнијом. Сведоци смо да су у домаћој јавности одједи историјског ревизионизма и аутохтонистичка настојања, нарочито када је у питању најстарија историја Словена, плод махом даровитих аматера али и школованих историчара који своја излагања и теорије пласирају најчешће преко интернета и сајтова, малотиражних публикација, често, од стране институционалне

---

* Дипломирани историчар.

владајуће историјографије, оспораваних као „ненаучних“ и „дилетанских“ пројеката. Они немају велику шансу да се опробају на пољу званичне науке. Ова међународна конференција и Институт за политичке студије, дао им је равноправну шансу да, на научно аргументован начин, и аутохтпнисти изразе своје мисли и ставове и то у сарадњи са својим колегама из иностранства, због чега сама конференција као и домаћин, могу бити изложени оштрој критици и нападу, још увек доминантне, школе владајућих историчара, навикнутих на дугогодишњи монополски положај и ауторитет „неприкосновености“ око званичних и владајућих научних догми које свакога дана све више слабе и налазе се у извесној научној дефанзиви, пре као реликт идеологизоване прошлости; о којој ће се тек расправљати и писати, него као строго научно утврђене истине, како су до сада представљане у школским програмима и уџбеницима. Ова конференција је јасно показала да у друштвеним историјским и политичким наукама, нема јасно дефинисаних и прецизно утврђених истина; као у теологији на пример, као и то,

да је свака тврдња, ма колико тачна и истинита, склона критици, преиспитивању и извесној ревизији. Јер је свако посматрање историје и политике, илити друштвеног светоназора, у крајњој мери производ живота и времена, а оно је у многим аспектима неистражено, склоно идеализацији и митологизацији, као догматизацији, с циљем стварања наратива на коме ће почивати одређени друштвени и политички легатитет и легитимитет.

У том смислу, можда је ова конфереција дошла са извесним закашњењем од двадесет година, када су идеолошки рецидиви још увек доминирали у колективној друштвеној и политичкој свести и када су се старе заблуде мењале за нове, тј. када смо из тоталитарног, марксистичког светоназора, прелазили олако њој сасвим супротне неолибералне воде, са истим интезитетом догматизма и грубе вере у оне вредности које су нам наметнуте са стране. Али данас, како би Бодријар рекао, у времену посмодернистичке деконструкције, после пира и пораза, када је дошло до извесног хлађења

младачког идеализма (Vodrijar 1994, 7-17), на Балкану и у земљама бившег Источног лагера, углавном словенског типа, изложених суровостима транзицијског капитализама који је срушио све вредности, дошло је до извесног отрежњења и освешћења и до природне потребе за сазнавањем узрока огромне друштвене катастрофе која је, на размеђу миленијума, захватиле словенске народе. Важни су корени проблема, праизвори, а они се налазе, како у дубокој и далекој прошлости тако и у савременом добу. Зато је на овом скупу учињен напор да се ти корени словенске историје и митологије открију и објасње, као и да се покрене мноштво питања у вези са њима. Питања која захтевају много већи рад, значај и публицитет и о њима ће се тек расправљати у будућности. У том контексту резултати конференције се могу сматрати успешним.

Иначе сама конференција била је подељена на два дела: У првом, под насловом: Конституисање и деконституисање политичке историје Словена, реч је било углавном о старијој историји, и ту су своје прилоге дали

проф. др Елена Миронова, др Сања Шуљагић, проф. др Бојан Думанов, и др Ангелики Папагеоргиу, др Сања Стошић, Виктор Мишченко, Мехмедалија Нукић, Зоран Милошевић, Александар Гронски, Александар Митић, Иванка Василевска и Митко Панов.

У овом делу конференције, јасно се могу разазнати два основна дела; први који се бави старијом и средњовековном историјом и други који говори о модерним тенденцијама у креирању историјографског светоназора, иако ове целине тематски нису биле строго одвојене, тако да су готво сви учесници овог дела конференције говорили како о старијој историјографији, исто тако и о њеном моделирању за потребе политичког тренутка. Занимљиво је запазити, да се скоро сви учесници конференције слажу око тога; да је историјографија тесно повезана са политиком и у том контексту потребно је сасвим ново читање историјских извора, и знатно превазилажење досад присутних позитивистичких догми у друштвеним наукама, доминатних, почев од 19. века, па све до данас, према

kojima su istorijske istine pokshavane da se analiziraju sa eksperimentalnom preciznošću prirodnih nauka, i da se u javnosti plasiraju kao вечите истине. Taj naučni утопизам, иако нигде није експлицитно наглашен, на овој конференцији снажно је критикован. Скоро сви писани историјски извори, нарочито они из даље прошлости, у себи садржавају извештан степен политичке намере, и са становишта политичке намере аутора, мора се утврђивати њихова веродостојност и тачност. У том смислу, историја постаје не само наука о прошлости, него и наука о политичкој тенденцији и намери тренутка у коме је историчар писао. Јер, историчар је човек који не може, све и да хоће да се ослободи духа времена у коме живи и ради, стога он у прожлости, ма како и колико је замишља и открива увек рефлектује садашњост и описује актуелност. А актуелност, у 20. веку, нарочито када су Словени у питању, није им била нимао наклоњена. Још од Хегела и његове гермнске империјалне концепције; да су Словени нижа раса, нецивилизовани варвари које треба цивилизовати, заправо

освојити и колонизовати, траје интелектуална борба за њихово преумљивање, које је имало научни, или псеудо научни значај, а заправо се радило о прворазредном политичком пројекту, чије су негативне последице оставиле дубоког трага на живот словесних народа. О овој теми на више различитих углова, говори се у мноштву радова учесника ове конференције.

Тако конференција је почела са излагањем Елене Мироновне о облацима са Лепенског Вира и археолошких аретфаката на брду Тресковац на дунавској обали, као и мноштву сличних артефаката пронађених широм евроазијског простора. Мироновна је говорила о великој мајци, матрјихаланом божанству земљорадничке културе, прве познате културе те врсте у Европи, која се одржала миленијумима на подручју и данас насељеном словенским становништвом. Дакле, Мироновна је почела са најдубљим коренима словенске или прасловенске митологије, да би даљи излагачи разлагали теме које се све више приближавају савременом добу. Следећи говорник др Сања Шуљагић,

уједно и организатор научног скупа и уредник зборника радова, дала је значајан прилог својим излагањем где је критиковала германску школу у српској историјографији, као и радове Вука Караџића, Доситеја Обрадовића и Стојана Новковића, за које сматра да су извршили извесну „аустругаризацију“ Србије.

Са њеним прилогом највише би се сложио рад Александра Митића, који је извршио изванредну критичку анализу дела Константина Порфирогенита, чије дело *De administrando imperio*, у великој мери сматра језуитским фалсификатом, насталим као одговор Римске курије на књигу Мавра Орбинија, *О Краљевству Словена*, из 1601. године. До тад најзначајније књиге о Јужним Совенима, настале на основу тад доступне грађе и позива на преко три стотине референци, што до тада нико није урадио. Занимљиво је виђење Митића, да је спис о „Управљању царством“ (*De administrando imperio*), угледао светлост дана 1666 године у издању *Joanusa Luciusa Dalmatina*. Овим историјским извором који не помиње Орбини у том облику,

Иван Лучић започео је према Митићу, конструкт хрватске националне историје. Ова Митићева анализа, од посебног је значаја јер се први пут у неком историјском извору спомињу Хрвати као моћан и снажан народ који влада Далмацијом, и то, зачудо у време Мађарских похода, када су у Мађари палили и уништавали Европу од Италије до Немачке, и када су Немци после гашења династије Каролинга, пред сталном мађарском опасношћу, изабрали Саксонску династију, зачудо баш у време краља Томислава (уствари хрватског краља Артура). Такође, у овом делу, се спомиње сасвим легендарно и митологизовано досељавање Словена, али и покатоличавање Хрвата из Рима, према коме испада да су Хрвати били први Словени који су примили хришћанство и то у католичком обреду. Митић, читав овај извор, суштински најзначајнији извор за проучавање ране историје Словена, ставља под оправдану сумњу, и то због чињенице што се Орбини, знатно старији аутор, позива такође на Порфирогенитов спис *Foedera, ivra societates imperii Romani*, које је, зачудо написано исте године кад и *De administrando imperio*. Орбини

се, наравно позива на дело Арпотака Бурдегалета, које зачудо никада није пронађено, што не значи да није постојало. Такође, занимљива је и чињеница да су српски историчари цензурисали превод Орбинијевог дела, сматрајући га безвредним и неинтересантним, као што никада није публикована ни хроника грофа Ђорђа Бранковића, јер се у овим књигама нигде не говори о доласку Словена на Балканско Полуострво. Митићев рад је значајан, утолико што говори о аутору који добро познаје историјску методологију и који добро образлаже своје мисли. Ова анализа је кључна за разумевање очигледне политичке тенденције Порфиогенитовог изворника у чију аутентичност Митић оправдано сумња. Њему супротан научни присуп приложила је др Сања Стошић, у њеном добро написаном и вешто аргументованом реферату „О митологизацији ране средњовековне српске прошлости и легенди о Павлимиру Белу“, легендарном краљу, рођеном у Риму, оснивачу Дубровника, и човеку који је владао управо на подручју српске, а не хрватске државе, о чему постоје и бројни трагови у

томономастици (Бијело Поље, Бјелопавлићи), као и спомен у дубровачој књижевној традицији. За Белу Павимира се верује, према Барском родослову, да је подигао цркву Св. Петра и Павла у Расу, после победе над рашким жупаном Љутомиром. И о чему се буквално ништа не зна. Бела Павлимир је легендарна личност избачена из историје, иако је о њему писао Владимир Ћоровић, смештајући га у 10. век, у доба оно „мрачно доба“ између Часлава и Јована Владимира (950-1000), о коме располажемо са најмање историјских извора. Сања Стошић је своју анализу углавном заснивала на раду Тибора Живковића. Такође, из рада др Стошић може се закључити да изворе, нарочито изворе из средњег века треба посматрати као политичке конструкције, везане за један јасан политички циљ, и да се преко тог циља и његове мотивације могу издвајати чињенице, ради реконструкције онога што се заиста у прошлости збивало (Стошић 2019, 131-136).

Тако су списи Томе Архиђакона и Попа Дукљанина, као и Дубровачког анонима, настали у црквеној

парници вођеној у Риму у време Немањића између Барске и Дубровачке надбисупије у погледу црквених права над српским земљама. У таквим парницама, потезали су се документи који требали да указују на старину, тј. на право и предност првенства одређене бискупије на териотрију и имања. Парница између ове две надбисупије вођена је у Риму деценијама и завршила се у корист Бара, уз помоћ огромне финансијске помоћи српских владара који су желели да католичко становништво у њиховим земљама буде под једном управом обједињено, исто као православно становништво (Станојевић 1912). Међутим, у томе није проблем, већ у чињеници да је само трајање спора изискујући бројне историјске доказе и приказе прошлости, међу којима су се нашли и списи Томе Архиђакона и Попа Дукљанина, сами по себи јасно говоре о томе да у Риму, 13. и 14. века, нису много знали о прошлости илирских земаља – некадашњих римских провинција, као ни о времену када је тамошњи народ покрштен и када су прве цркве сазиране. Јер, да су располагали са јасним и прецизним знањима, парнице

између надбискупија се не би тако дуго водиле. А поред тога што је обично побеђивао онај ко би више платио, морале су бити представљене историје које би биле покриће за одређену страну у поступку. У том случају, ни један писани извор из средњег века у којем се говори о прошлости а priori није тачан, утолико више што је тендециозан, стога се не може на основу њега без резерве вршити реконструкција прошлости.

Свака реконструкција дубље прошлости мора у себи садржавати мулти-дисциплинаран присуп, мора се, нужно ослањати на друге науке како би се приближно утврдили оквири у којима су се одвијали историјски процеси. У том смислу интересантан је рад и др Ангелики Папгеоргиу о средњовековној Србији између 1196-1282. године, где је у сажетом облику дала мноштво занимљивих детаља, везаних за немањићку Србију, али и отварајући бројна до сад непозната питања о сукобу између Стефана и Вукана, као и о Стефановом крунисању у Жичи. У свом раду др Папагеоргиу указује јасно на разлику између западних и источних извора, о чему се у Србији до сад

није много дискутовало. Виктор Мишченко, у кратком чланку ослонио се на значај, код нас забрављеног Милоша Милојевића у руској историјографији, за разумевање етногенезе Срба и других словенских народа.

И поред очигледних доминантних аутохтонистичких концепција, овом приликом важно је истаћи и сјајан и интригантан рад бугарског археолога др Бојана Думанова; „Идеја о Тројству и формирању бугарске нације, поглед комуниста и отпор томе.“ Овај рад вишеструко је занимљив јер управо др Думанов пориче већену аутохтонистичких концепција, позивајући се на бугарски пример, где су комунисти Тодора Живкова, насупрот југословесним комунистима, залагали се за теорије о трачком пореклу Бугара и аутохтонистичком погледу на рану историју Бугарске, како би у њој пронашли исконструсали наротив за нови бугарски идентитет. Др Думанов, очигледно је на позицијама немачке, нордијске школе, што говори о једном парадоксу о коме треба добро размислити: да су у Бугарској, као и у суседној Руминији; управо

комунисти форисирали аутохтонистичке концепције, док се у Југославији, а у Србији посебно, развијала немачко-нордијска школа, коју су бугарски интелектуалци и комунистички дисиденти, сматрали „напреднијом“ од њихове историјографске школе. Тако да је на делу својеврсни парадокс према коме се у Србији напушта нордијска школа а у Бугарској се усваја као пример ослобођења од комунизма. Рад доктора Думанова читавој конференцији дао је изузетан значај јер је унео високу дозу сумње у саму доминантну концепцију већине учесника конференције, што самој конференцији даје на квалитету.

После старије прошлости на ред је дошло изучавање савремених тема, међу којима се нарочито истиче рад др Мехмедалије Нукића, историчара из Тузле о јужнословенским муслиманима, у југословенским интеграцијама, објашњавајући доста сложен проблем босанских муслимана са њиховим идентитетом. Проблем који није решен до данашњег дана и који преставља катализатор готово свих политичких, културних,

социјалних проблема са којима се овај народ данас сусреће. Такође, проблем идентитета немају само босански муслимани, имају га и Белоруси и Украјинци, о чему је исцрпно говорио др Зоран Милошевић.

У другом делу конференције, под обиму прилога знатно мањи, под насловом „Геополитика и словенско-балканска мисао од 19. до 21. века, говорило се о модернијој историји и ту су своје прилоге дали: Бојан Драшковић, проф. др Илијас Скоулијас, проф. др Кирил Шевченко, проф. др Татјана Мишченко, доц. др Александар Рандин, доц. др Елена Ванкулина и доц. др Наталија Белоус као и доц. др Ана Нуманова. Овај део конференције тематски гледано знатно је хетерогенији и у темама и у закључцима. Почело се са појмом српске револуције којом се бавио Бојан Драшковић, а завршило се Ивом Андрићем чијом уметничком философијом се посебно бавила др Ана Наумова. О Карпатским Русинима говорио је Кирил Шевченко, док је др Рандин дао интересантну анализу живота у дела Рудолфа Шустера, првог председника

самосталне Словачке. Док су се др Елена Ванкулина и др Наталија Белоус бавиле српско-руским односима. Др Илијас Скоулијас дао је занимљив рад о грчкој перцепцији Црногораца у 19. веку у наративима Балканизма, а др Татјана Мишченко, бавила се изузетно важном темом о историји сећања у Србији и Русији. Скуп је био свакако занимљив, и по избору тема и по самим учесницима, али имао је једну озбиљну ману; трајао је кратко, само један дан, у згуснутом времену тако да учесници сем формалног упознавања нису имали времена да продискутују, да се се међусобно суче, а можда чак и сукобе у одређеним научним концепцијама. Само су у науци, и то првенствено друштвеним, сукоби и сучељавања пожељни, јер једино се тако доприноси напретку науке. Тек знатно касније, после скупа и добијеног зборника, учесници су могли јасније да се упозну са радовима других научника из своје земље и окружења. Из читавог скупа могао се извесни јасан закључак, да су Словенски народи на почетку 21. века, у великом проблему. Пад Берлинског зида, уједињење Европе, распад Југославије и распад СССР-а,

оставио је дубоке негативне последице по народе и државе на словенском животном простору. Словенски народи и њихови научници, као и политичари, покушавају да пронађу начина како да се поставе, према себи самима, али и према целом свету. Дугогодишњи притисак једнодимензоналне тоталитарне идеологије у великој мери оставио је дубоке негативне последице по друштвене науке на читавом словенском подручју. А научници, политиколози и историчари данас покушавају да открију и отклоне узрочнике таквог стања у друштву. У том смислу, овакви научни скупови су покушаји отрежњења и ослобођења духовних снага и потенцијала, и у себи поред несумљиве инспиративности, буде наду у бољи живот словенске и српске науке, која се налазила и још увек налази између мита и стварности.

Литература

Станојевић Станоје,
Борба за самостаност
католике цркве у немањићкој
држави, Београд 1912.

Стошић Сања, *Омито*
логизацијиранесредњевеков
несрпскепрошлостиилегенд
иоПавлимируБелу, Политика
историја Словена између мита
и стварности, Институт за
политичке студије, Београд,
2019, стр. 131-136

Бодријар Жан, *Prozirnost*
zla – ogled o krajnostima prob-
lema, Novi Sad 1994, 7-17.